

Ekumenizam u dokumentima Ivana Pavla II.

Tomasović, Zorana

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Catholic Theology / Sveučilište u Splitu, Katolički bogoslovni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:202:573252>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-12**

Repository / Repozitorij:

[Repository of The Catholic Faculty of Theology
University of Split](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

SVEUČILIŠTE U SPLITU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET
PREDDIPLOMSKI TEOLOŠKO – KATEHETSKEI STUDIJ

ZORANA TOMASOVIĆ

**EKUMENIZAM U DOKUMENTIMA
IVANA PAVLA II.**

Završni rad

Split, 2021.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET
PREDDIPLOMSKI TEOLOŠKO – KATEHETSKE STUDIJE

ZORANA TOMASOVIĆ

EKUMENIZAM U DOKUMENTIMA
IVANA PAVLA II.

ZAVRŠNI RAD

iz Ekumenskog bogoslovlja

kod doc. dr. sc. Ivan Macut

Split, 2021.

SADRŽAJ

UVOD	5
1. EKUMENSKO DJELOVANJE IVANA PAVLA II.	7
1.1. Dijalog s Pravoslavnim Crkvama	9
1.2. Dijalog s Istočnim pravoslavnim Crkvama	11
1.3. Dijalog sa zapadnim kršćanima	12
2. EKUMENSKI DOKUMENTI I EKUMENSKJE GESTE U DJELIMA IVANA PAVLA II.	13
2.1. Enciklika <i>Redemptor hominis – Otkupitelj čovjeka</i> (1979.)	13
2.2. Apostolska pobudnica <i>Cathehesi tradendae</i> (1979.)	14
2.3. Apostolsko pismo <i>Egregiae virtutis – Izvrsni kreposnici</i> (1980.)	17
2.4. Apostolsko pismo <i>Salvifici doloris – Spasonosno trpljenje</i> (1984.)	18
2.5. Apostolska pobudnica <i>Reconciliatio et Paenitentia – Pomirenje i pokora</i> (1984.)	19
2.6. Enciklika <i>Redemptoris Mater – Otkupiteljeva Majka</i> (1987.)	20
2.7. Apostolsko pismo - <i>Ordinatio Sacerdotalis</i> (1994.)	24
2.8. Apostolsko pismo <i>Orientalis lumen – Svjetlo Istoka</i> (1995.)	25
2.9. Enciklika <i>Ut unum sint – Da budu jedno</i> (1995.)	27
2.10. Enciklika <i>Ecclesia de Eucharistia</i> (2003.)	29
ZAKLJUČAK	33
LITERATURA	34

Sažetak

Za vrijeme pontifikata pape Ivana Pavla II., u odnosu na ekumenske odnose s Pravoslavnim Crkvama, Katolička Crkva razvila je i imala daleko najbolje odnose s Carigradskom patrijaršijom. Osim susreta s poglavarima Pravoslavnih crkava papa Ivan Pavao II. za vrijeme svoga pontifikata susretao se i s poglavarima Istočnih pravoslavnih crkava. Usvojim ekumenskim nastojanjima nije zaboravio ni Crkve i crkvene zajednice proizišle iz reformacije i u različitim prigodama susretao se bilo s pojedinim crkvenim predstavnicima i velikodostojnicima, bilo s izaslanstvima različitih crkvenih i ekumenskih delegacija koje su dolazile u Rim. Također i na svojim apostolskim putovanjima koristio je prigodu da se susretne i s predstavnicima zapadnih kršćanskih Crkava i crkvenih zajednica. Kao dio svojih napora da promiče veće razumijevanje među narodima i među religijama, velik naglasak u svom pontifikatu Ivan Pavao II. je stavljao na ekumenizam.

Ključne riječi: Ivan Pavao II., ekumenizam, ekumenski dokumenti, Drugi vatikanski koncil

UVOD

U povijesti papinstva nijedan Papa nije putovao više i češće ili pisao više od pape Ivana Pavla II. Dok su svi prethodni pape u dvadesetom stoljeću zajedno kanonizirali 98 svetaca, sam papa Ivan Pavao II je tijekom svog pontifikata proglasio svetom 464 sveca. Mnogi su sugerirali da će jednoga dana ime pape Ivana Pavla biti praćeno „Velikim“, što je čast koja je popularnom aklamacijom odana samo dvojici prethodnih papa, papama svetom Grguru I. i svetom Leonu I. Njegova uloga u promicanju ekumenizma je velika čemu svjedoče i brojne enciklike i apostolska pisma koji će u nastavku biti predstavljeni.

Papa Ivan Pavao II. bio je među najistaknutijim ličnostima tijekom posljednjih desetljeća, s utjecajem daleko izvan Rimokatoličke crkve i kršćanske zajednice u cijelom svijetu. Tijekom njegova pontifikata Rimokatolička crkva potvrdila je svoje univerzalno zvanje i ojačala svoju unutarnju koherentnost. Sa zahvalnošću ćemo se sjećati njegove predanosti društvenoj pravdi i pomirenju, ljudskim pravima i dostojanstvu ljudske osobe, kao i kršćanskom jedinstvu i međuvjerskom razumijevanju. Papa Ivan Pavao II., rođen u Wadowicama u Poljskoj, 18. svibnja 1920., izabran je za papu 1978. Nastojao je unijeti koheziju i koherentnost u Rimokatoličku crkvu ali i ostvarivati dijalog s drugim crkvama.

U prvoj polovici svog pontifikata Ivan Pavao II. usredotočio se na položaj ljudi koji žive pod komunističkom vlašću. Kombinacijom tihe diplomacije i snažnog otkazivanja razvio je crkvenu i političku „Ostpolitiku“ i ojačao one koji su zauzeli stav protiv marksističke ideologije, osobito u njegovoj rodnoj Poljskoj. Tijekom tog razdoblja, namjerno usredotočenje na ljudska prava (osobito u *Redemptor hominis*) i vjersku slobodu pružilo je snažnu osnovu za osporavanje marksističke ideologije i komunističke prakse.¹

Tijekom druge polovice svoje vladavine papa Ivan Pavao II. nastojao je osporiti prevladavajuće vrijednosti u zapadnoj kulturi, dovesti u pitanje ono što je smatrao dopuštajućim trendovima u ljudskoj spolnosti i potvrditi „kulturu života“ nasuprot „kulturi smrt“. To je bilo najočitije u raznim društvenim enciklikama

¹ Usp. World Council of Churches, Pope John Paul II., dostupno na: <https://www.oikoumene.org/resources/documents/pope-john-paul-ii>, (2.9.2021.)

objavljenim u njegovo vrijeme - *Laborem Exercens*, *Sollicitudo Rei Socialis* i *Centessimus Annus*. U ovom razvoju rimokatoličke društvene misli uspio je pokrenuti dijalog o odgovarajućim strukturama i temeljima za ljudski život u društvu. Sustavno ispitivanje glavnih obilježja kršćanske vjere i pitanja s kojima se crkva suočava u cijelom svijetu također je pokazalo brigu Ivana Pavla II. za potvrđivanje središnjih istina vjere i Rimokatoličke crkve ali i ekumenskom djelovanju i odnosu sa drugim crkvama.²

Ovaj rad je podijeljen u dvije međusobno povezane tematske cjeline te uvodnog i zaključnog dijela. Ekumensko djelovanje Ivana Pavla II. predmet je analize prvog dijela rada u kojem su predstavljeni: dijalog s Pravoslavnim Crkvama, dijalog s Istočnim pravoslavnim Crkvama i dijalog sa zapadnim kršćanima.

Ekumenski dokumenti u djelima Ivana Pavla II. su središnji dio rada i predmet njegove analize. U ovome radu predstavljeni su sljedeći papinski dokumenti: Enciklika *Redemptor hominis – Otkupitelj čovjeka* (1979.), Apostolska pobudnica *Cathehesi tradendae* (1979.), Apostolsko pismo *Egregiae virtutis – Izvrsni kreposnici* (1980.), Apostolsko pismo *Salvifici doloris – Spasonosno trpljenje* (1984.), Apostolska pobudnica *Reconciliatio et Paenitentia – Pomirenje i pokora* (1984.), Enciklika *Redemptoris Mater – Otkupiteljeva Majka* (1987.), Apostolsko pismo - *Ordinatio Sacerdotalis* (1994.), Apostolsko pismo *Orientalis lumen – Svjetlo Istoka* (1995.), Enciklika *Ut unum sint – Da budu jedno* (1995.) i Enciklika *Ecclesia de Eucharistia* (2003.).

U završnom, zaključnom djelu rada, predstavljena su zaključna razmatranja o ovoj temi.

² Isto

1. EKUMENSKO DJELOVANJE IVANA PAVLA II.

Jedinstvo crkve ne može se promatrati neovisno o promjenama i preobrazbama u crkvi i na široj teološkoj razini. Stoga, prije nego što se iznesu stavovi Ivana Pavla II. o ekumenizmu, zajedništvu i razlika koji razdvajaju, valja reći da je ekumenizam, kao i sve ostalo, podložan kontekstu. U protestantskoj anglosaksonskom okruženju Zapadne Europe i Sjedinjenih Država ili bivšeg Sovjetskog Saveza o ekumenizmu se ne može govoriti na isti način. Osim konfesionalnih razlika, velik je utjecaj onih iz sfera geopolitike i vjerskog podrijetla, a postoje i neka pitanja koja se više ne mogu smatrati „neteološkim“ ili nepovezanim s crkvom. To su pitanja rase, spola, klase ili seksualne orijentacije. Kao rezultat navedenog, današnja realnost je veći broj teologija koje su stasale.³

Pontifikat pape Ivana Pavla II. trajao je od 16. listopada 1978. do 2. travnja 2005. godine. Tijekom tih 26 godina Ivan Pavao II. posjetio je mnoge zemlje i susreo se s mnogim pojedincima i skupinama iz vjerskog, političkog života. Njegov se pontifikat obrađuje i analizira iz različitih aspekata te se ujedno istražuje i njegov doprinos razvoju u mnogobrojnim područjima vjere, društva, međureligijskoga dijaloga i slično. Može se zaključiti da je ekumenizam jedno od područja na kojemu je papa Ivan Pavao II. ostavio neizbrisiv trag.⁴

Njegov pontifikat od više od 26 godina bio je treći najduži u povijesti. Kao dio svojih napora da promiče veće razumijevanje među narodima i među religijama, poduzimao je brojna putovanja u inozemstvo, putujući daleko na veće udaljenosti nego što su to činili svi drugi pape zajedno, a svoj je utjecaj proširio i izvan crkve, boreći se protiv političkog ugnjetavanja i kritizirajući materijalizam zapada.⁵ Ekumenizmu se u Katoličkoj Crkvi više pažnje posvećuje od Drugog vatikanskog koncila, što znači da iza sebe ima već tridesetogodišnju povijest.⁶

³ Usp. Danijel BERKOVIĆ, *Jedinstvo i zajedništvo kršćana u svjetlu ekumenskog pokreta*, u: *Kairos*, 2 (2008.), br. 1, str. 105.

⁴ Usp. Ivan MACUT, *Katolička Crkva i suvremeni ekumenski pokret*, Glas Koncila, Zagreb, 2019., str. 183.

⁵ Usp. William BLAKEMORE, St. John Paul II., *Encyclopedia Britannica*, dostupno na: <https://www.britannica.com/biography/Saint-John-Paul-II/Dialogue-with-other-faiths>, (pristupljeno 21.8.2021.)

⁶ Usp. Jure ZEČEVIĆ, *Pomirenje i ekumenizam u kontekstu krize civilizacije*, u: *Bogoslovska smotra*, 67 (1997.), br. 2-3, str. 368.

Kršćansko jedinstvo bila je Kristova želja. Izrazio je to u svojoj posljednjoj oporuci dok je išao prema svojoj tragičnoj sudbini: križu. Molio se u svojoj svećeničkoj molitvi „Da svi budu jedno, kao što si ti, Oče, u meni i ja u tebi, da i oni u nama budu jedno, da vjeruje svijet, da si me ti poslao.“ (Iv 17, 21). Dakle, kršćansko jedinstvo je uvjet ako svijet želi vjerovati. Tako je rekao sam Gospodin. Zato su podjele kršćana ozbiljan skandal, kamen spoticanja za nekršćane. Drugi vatikanski koncil to je istaknuo na samom početku Dekreta o ekumenizmu, rekavši: „Svakako, takva podjela otvoreno je u suprotnosti s Kristovom voljom, skandalizira svijet i šteti toj najsvetijoj stvari, propovijedanju Evanđelja svakom stvorenju“. Ivan Pavao II. to je već duboko osjećao kao Otac vjernika u vrijeme kada je stupio na Petrovo prijestolje. I upravo ga je to natjeralo da neumorno radi za to jedinstvo, toliko duboko željeno od Krista. „Vjerovati u Krista“, kaže on, „znači željeti jedinstvo; željeti jedinstvo znači željeti Crkvu; željeti Crkvu znači željeti zajedništvo milosti koje odgovara Očevom planu od cijele vječnosti. To je značenje Kristove molitve“.⁷

Daleko više, ekumenski pokret mora biti dio ovog konteksta misije Crkve koji se sastoji u donošenju Evanđelja u svijet. Jedinstvo i misija su neodvojivi. Kanonsko pravo, i zapadno i istočno, također obvezuje kršćane da pomognu u jačanju tog jedinstva. Kodeks kanona istočnih crkava navodi da su Istočne katoličke crkve posebno odgovorne za poticanje jedinstva među svim istočnim crkvama, prije svega molitvom, primjerom života, vjerskom vjernošću s obzirom na drevne tradicije Orijentalne crkve, suradnjom i bratskim poštovanjem prema stvarima i duhovima.⁸

Ekumenizmu je Ivan Pavao II. pristupao i s filozofskog gledišta. Ekumenizam u filozofiji Ivana Pavla II. ide u oba smjera. Prvi je napustiti apsolutizaciju filozofske sljedbe kojoj se obrazovao i kojoj pripada, a zatim se za pronalaženje vrijednosti u drugim filozofskim „sljedbama“. Stoga dijalog s drugima nije samo pitanje strategije usmjerene na predvidljive promjene, već i spremnost da se i sam bude pročišćen drugim, odnosno da se zajednički otkriva cjelina smisla i vrijednosti.⁹

⁷ Ivan Pavao II., *Ut unum sint – Da budu jedno*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1995., br. 9.

⁸ Usp. Pierre Sfeir NASRALLAH, *Ecumenism in the Pontificate of John Paul II.*, dostupno na: <https://www.ewtn.com/catholicism/library/ecumenism-in-the-pontificate-of-john-paul-ii-2258>, (pristupljeno 17.8.2021.)

⁹ Usp. Vlado VLADIĆ, *Filozofski ekumenizam Karola Wojtyły*, u: *Obnovljeni život*, 60 (2005.), br. 2, str. 146.

Od svog izbora za papu Ivan Pavao II. potiče Tajništvo za jedinstvo koje je 1988. za vrijeme njegova pontifikata postalo Papinsko vijeće za promicanje jedinstva kršćana. Ovo Vijeće je igralo i nastavlja igrati važnu ulogu u poticanju jedinstva kršćana. S jedne strane, pomaže u primjeni učenja Drugoga vatikanskog koncila o ekumenizmu u Katoličkoj crkvi i širenju ekumenskog duha; s druge strane, služi Biskupskim konferencijama i biskupima u svemu što ima veze s jedinstvom kršćana. Moguće je razvrstati partnere Katoličke crkve u ekumenskom dijalogu, kao što je to učinjeno u posebnom broju Informacijske službe, u pet kategorija. To su prvenstveno Aleksandrijski, Antiohijski, Moskovski, Rumunjski, Gruzijски patrijarhat i Grčka autokefalna crkva. Zatim dolaze istočne pravoslavne crkve: patrijarhalna koptska crkva, etiopska, sirijska i malankarska crkva i armenska crkva poznata kao katolikosat iz Etchmiadzina, armenski katolikosat Velike kuće Kilikije i asirska crkva na istoku. Na trećem mjestu su crkve i crkvene zajednice zapadnog podrijetla: anglikanska zajednica, luteranska svjetska federacija, savez reformiranih crkava, svjetsko metodističko vijeće, svjetski baptistički savez, kršćanska crkva (Kristovi učenici), pentekostalci i evangelici. Četvrto, tu su međunarodne međukonfesionalne organizacije i peto, judaizam. Možemo reći da je dijalog s tim Crkvama ili Crkvenim zajednicama dosegao prilično naprednu fazu. Njezin cilj za Crkvu je postizanje vidljivog jedinstva Crkve i puno zajedništvo u apostolskoj vjeri i u sakramentalnom životu. Neki od partnera Katoličke crkve, poput pravoslavaca, anglikanaca, metodista i luteranske federacije, razmišljaju na isti način.¹⁰

1.1. Dijalog s Pravoslavnim Crkvama

Za vrijeme pontifikata pape Ivana Pavla II., u odnosu na ekumenske odnose s Pravoslavnim Crkvama, Katolička Crkva je razvijala i imala najbolje odnose s Carigradskom patrijaršijom, na čijem je čelu carigradski ekumenski patrijarh. Carigradski patrijarh među biskupima u Pravoslavnoj Crkvi jest „prvi među jednakima“. Njega se oslovljava nazivom „svesveti“ za razliku od ostalih pravoslavnih patrijarha koje se oslovljava s nazivom „svetosti“. Od 1975. godine ustalilo se sve do

¹⁰ Usp. Pierre Sfeir NASRALLAH, *Ecumenism in the Pontificate of John Paul II.*, dostupno na: <https://www.ewtn.com/catholicism/library/ecumenism-in-the-pontificate-of-john-paul-ii-2258>, (pristupljeno 17.8.2021.)

današnjega dana da se izmjenjuju izaslanstava ili da se međusobno posjećuju predstavnici i poglavari dviju Crkava i to u Rimu na blagdan Svetoga Petra i Pavla te na blagdan svetoga Andrije u Carigradu. U određenim okolnostima, kada se ti susreti odvijaju na najvišoj razini, dakle na razini poglavara dviju Crkava, redovito se potpisuju i *Zajedničke izjave* koje imaju važno značenje za međusobne odnose i ekumenski dijalog između dviju strana. Dana 29. lipnja 1979. godine na blagdan svetoga Petra i Pavla izaslanik carigradskog patrijarha posjetilo je papu u Vatikan.¹¹

U dijalogu s Pravoslavnim Crkvama bilo je i dosta napetosti. U prosincu 1991. papa Ivan Pavao II. sazvaio je posebnu Sinodu biskupa Europe. Bratski izaslanici iz drugih crkava i crkvenih zajednica pozvani su na sudjelovanje. Među onima koji su bili pozvani bili su i izaslanici iz pravoslavnih crkvi Rusije, Gruzije, Srbije, Rumunjske, Bugarske i Grčke ali ih nitko nije prihvatio. Kako bi objasnio stvar, carigradski patrijarh poslao je mitropolita talijanskog Spiridona da se obrati Sinodi. U govoru koji je održao u nazočnosti Pape, mitropolit Spiridon je rekao da je odsustvo pravoslavnih izaslanika posljedica napetosti koje postoje između rimokatolika i pravoslavaca u istočnoj i srednjoj Europi. Tom prilikom je naveo dva glavna razloga za to: prvi i osnovni je taj da je ponovno rođenje takozvanih „unijatskih“ crkava u toj regiji bilo popraćeno nasiljem, i, drugo, da je uspostava paralelnih katoličkih crkvenih struktura u tim zemljama premašila ono što je bila potrebna za brigu o lokalnom katoličkom stanovništvu. Naglasio je da je među pravoslavicima široko rasprostranjen dojam da se Katolička crkva distancira od Drugoga vatikanskog koncila i da rimokatolici razmatraju teritorije zemalja koje su stoljećima bile pravoslavne, a sada oslobođene od komunističkih režima braća kao *terra missionis*. Ponovno oživljavanje i podupiranje Grkokatoličke crkve u Ukrajini viđeno je kao oživljavanje katoličke politike unijatstva, kao svojevrsni trojanski konj koji je trebao zavarati pravoslavce i odvratiti lakovjernike od crkve svojih predaka. Imenovanje katoličkih biskupa u bivšem Sovjetskom Savezu viđeno je kao pokušaj da se ne odgovori na potrebe katolika koji su tamo živjeli, već da se uspostavi misionarska struktura za prevođenje pravoslavnih u katoličanstvo. Sukob je krojene vukao još od vremena raskola. U stoljećima koja su slijedila, odnos između dvije stare sestrinske crkve sastojao se od samo hladne, neprijateljske šutnje. Katolici i pravoslavci ignorirali su se i krenuli

¹¹ Usp. I. MACUT, *Katolička Crkva i suvremeni ekumenski pokret*, str. 187.

svojim putem, svaki od njih zasebno je odgovorio na politički i društveni razvoj koji se dogodio u njihovim dijelovima svijeta.¹²

Za vrijeme apostolskih putovanja papa Ivan Pavao II. redovito se susretao i s poglavarima drugih kršćanskih Crkava i crkvenih zajednica. Kada se govori o papinim putovanjima u većinski pravoslavne države, onda treba spomenuti njegovu prvo putovanje u većinski pravoslavnu zemlju, a to je bila Rumunjska i to u razdoblju od 7. do 9. svibnja 1999. godine. Tu se papa susreo, Teotikistom patrijarhom Rumunjske pravoslavne Crkve te s ostalim članovima Svetoga sinoda iste Crkve. Navedena dvojica crkvenih poglavara tom su prigodom, dana 8. svibnja, potpisali i *Zajedničku izjavu*. U njoj je izneseno kako „ujedinjeni s pastirima Crkava na Balkanu žele izraziti ljudsku i duhovnu solidarnost sa svima koji su daleko od svojih domova i domovina, kao i sa žrtvama bombardiranja i nasilja; pozvati sve odgovorne na zaustavljanje tragedije i na dijalog kako bi se našlo pravedno i trajno rješenje za mir te kako bi se zaustavile patnje svih onih koji na tim prostorima žive; - ohrabriti međunarodnu zajednicu i njihove institucije da upotrebe sve dozvoljene zakonite izvore za pomoć Stranama u sukobu kako bi se riješile njihove poteškoće; - poduprijeti sve humanitarne organizacije, a na poseban način kršćanske, da se uključe u rješavanje patnji; - pozivaju sve kršćane svih denominacija da se uključe jednodušnu molitvu za mir i razumijevanje među narodima.“¹³

1.2. Dijalog s Istočnim pravoslavnim Crkvama

Pored susreta s poglavarima Pravoslavnih crkava papa Ivan Pavao II. za vrijeme svoga pontifikata susretao se i s poglavarima Istočnih pravoslavnih crkava. Godine 1979. u Rimu se susreo s izaslanstvom Koptske pravoslavne Crkve, a na čijem je čelu bio patrijarh Aleksandrije papa Shenuda III. U svojem se govoru papa ponajprije zahvalio za srdačne riječi koje su mu upućene te ih doživljava kao ohrabrenje. Rekao je kako Gospodin čini čudesne stvari te im danas omogućuje da ispovjede zajedno istu vjeru u Isusa Krista, Božjega Sina, pravoga čovjeka i pravoga Boga, koji je umro i uskrsnuo te po Duhu Svetom živi u svojoj Crkvi, koja je njegovo Tijelo, a on joj je

¹² Roberson ROLAND, *The Catholic Church and Reconciliation with the Orthodox in Eastern and Central Europe*, u: *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe*, 18 (1998.), br. 3, str. 1-3.

¹³ I. MACUT, *Katolička Crkva i suvremeni ekumenski pokret*, str. 187.

Glava. Uz ovo je rekao kako se od prvoga dana svoga pontifikata zalagao za uspostavu jedinstva s onima koji nose kršćansko ime. Tom je prilikom papa izrazio radost što su nedoumice i sumnje iz prošlosti nadvladane do te mjere da mogu u punom uvjerenju ispovjediti zajedno ovu temeljnu istinu kršćanske vjere. Skandal podjela treba biti odlučno prevladan. Uloga je rimskoga biskupa da, prema Božjem planu, služi u zajedništvu vjere i duhovnoga života. Iako je dosta toga već učinjeno, ipak mnogo toga treba se još učiniti. Papa ovu njihovu posjetu smatra značajnim doprinosom na tom putu u potrazi za definitivnim rješenjem ovoga pitanja.¹⁴

1.3. Dijalog sa zapadnim kršćanima

Kod većeg dijela zapadnih kršćana prisutna je poprilična zbunjenost što se tiče definiranja ekumenizma. Ne postoji neka zajednička definicija, strategija ili cilj, za razliku od Rimokatoličke crkve koja jasno definira koncept, pojam, ciljeve i glavni cilj ekumenizma na Drugom vatikanskom koncilu, u papinim enciklikama i u dokumentima proizašlima iz dijaloga rimokatolika i zapadnih kršćana.¹⁵

Ivan Pavao II. u svojim ekumenskim nastojanjima nije zaboravio ni Crkve i crkvene zajednice proizišle iz reformacije i u različitim prigodama susretao se bilo s pojedinim crkvenim predstavnicima i velikodostojnicima, bilo s izaslanstvima različitih crkvenih i ekumenskih delegacija koje su dolazile u Rim. On je prilikom svojih apostolskih putovanja često koristio prigodu da se susretne i s predstavnicima zapadnih kršćanskih Crkava i crkvenih zajednica. Kada se uzmu u obzir sve papine ekumenske susrete za vrijeme njegovoga pontifikata, jasno je da se Ivan Pavao II., općenito gledano, više puta susreo s predstavnicima Pravoslavnih crkava ili Istočnih pravoslavnih crkava, u odnosu na susrete s predstavnicima zapadnih crkava. Među papinim ekumenskim susretima daleko su najbrojniji susreti s carigradskim ekumenskim patrijarhom ili njegovom delegacijom.¹⁶

¹⁴ Usp. *Isto*, str. 195.

¹⁵ Damir PINTARIĆ, *Ekumenizam da i(li) ne?*, u: *Kairos*, 8 (2014.). br. 2, str. 205.

¹⁶ Usp. I. MACUT, *Katolička Crkva i suvremeni ekumenski pokret*, str. 202.

2. EKUMENSKI DOKUMENTI I EKUMENSKJE GESTE U DJELIMA IVANA PAVLA II.

U povijesti papinstva nijedan Papa nije putovao opsežnije ili pisao više od pape Ivana Pavla II. Dok su svi prethodni pape u dvadesetom stoljeću zajedno kanonizirali 98 svetaca, sam papa Ivan Pavao II je tijekom svog pontifikata proglasio svetom 464 sveca. Mnogi su sugerirali da će jednoga dana ime pape Ivana Pavla biti praćeno „Velikom“, što je čast koja je popularnom aklamacijom odana samo dvojici prethodnih papa, papama svetom Grguru I. i svetom Leonu I.¹⁷ Njegova uloga u promicanju ekumenizma je velika čemu svjedoče i brojne enciklike i apostolska pisma koji će u nastavku biti predstavljeni.

2.1. Enciklika *Redemptor hominis* – *Otkupitelj čovjeka* (1979.)

Enciklika *Redemptor hominis* pape Ivana Pavla II., objavljena 4. ožujka 1979. može se promatrati, posebno u svjetlu kasnijih dokumenata i događaja, kao programsku izjavu koja otkriva mnoge teme koje su definirale pontifikat. Među njima je prvenstveno iščekivanje 2000. godine. Već u prvom odlomku Papa najavljuje da će tisućljetna godina „biti godina velikog jubileja“. Postaje jasno da Ivan Pavao II. zamišlja svoju papinsku službu kao nastavak odvijanja Drugog vatikanskog koncila ususret jubilarnoj 2000. godini. Crkva se priprema za ulazak u 21. stoljeće upravo produbljujući svoje razumijevanje i provedbu uputa donesenih na Drugom vatikanskom koncilu.

Enciklika *Redemptor hominis* sastoji se od četiri odjeljka: „Nasljeđivanje“ (1–6), „Otajstvo otkupljenja“ (7–12), „Otkupljeni čovjek i njegovo stanje u suvremenom svijetu“ (13–17) i „Crkvena misija i čovjekova sudbina“ (18–22). Iako se navodi niz dokumenata Drugoga vatikanskog koncila, očito je da *Gaudium et spes* daje enciklici određenu referentnu točku. Ivan Pavao II. donosi svoju viziju kršćanskog personalizma analizirajući uvjete u kojima žive muškarci i žene u kasnom 20. stoljeću. Posebno je važna izjava *Gaudium et spes* 22: „Istina je da samo u otajstvu Utjelovljene

¹⁷ Usp. *Apostolic letter Ordinatio Sacerdotalis, Letter of Pope John Paul II*, dostupno na: <https://www.crossroadsinitiative.com/media/articles/ordinatio-sacerdotalis-john-paul-ii-on-male-priesthood/> (pristupljeno 19.8.2021.)

Riječi otajstvo čovjeka poprima svjetlost“. Ovo je zajedno s izjavom *Gaudium et spes* 24 da „čovjek može potpuno otkriti svoje pravo ja samo u iskrenom davanju sebe“. Dostojanstvo svake osobe vodi kršćanski pristup svijetu, ekonomiji i politici te razumijevanju same Crkve. Tako Ivan Pavao ističe „primat osobe nad stvarima“ i dobrobit „osobe u zajednici“ kao „bitan kriterij za sve programe, sustave i režime“.

O pitanju ekumenizma Ivan Pavao II. u enciklici govori: „Nezaboravni papa Ivan XIII. evanđeoskom je jasnoćom postavio pitanje kršćanskoga jedinstva kao jednostavnu posljedicu volje samoga Isusa Krista, našega Učitelja. Isus je tu svoju volju više puta potvrdio, a na poseban ju je način izrazio u dvorani Posljednje večere, u molitvi uoči svoje smrti: „Molim... Oče... da svi budu jedno“ Sažeto je Drugi vatikanski koncil na taj zahtjev odgovorio svojim Dekretom o ekumenizmu. Papa Pavao VI., služeći se djelovanjem Tajništva za kršćansko jedinstvo, poduzeo je prve teške korake na putu postizanja toga jedinstva. Jesmo li na tom putu iole odmakli? Ne ulazeći u pojedinosti, možemo reći da smo učinili istinske i važne korake. Jedno je sigurno: radili smo ustrajno i povezano, a zajedno s nama zauzeli su se također predstavnici drugih Crkava i kršćanskih zajednica, čime nas doista zadužiše.“¹⁸

Papa dalje navodi: „s druge je pak strane sigurno da se u sadašnjem povijesnom stanju kršćanstva i svijeta ne vidi druga mogućnost za ispunjenje sveopćeg poslanja Crkve, ukoliko je riječ o ekumenskim problemima, osim iskrenog ustrajnog, poniznog i hrabrog traženja putova približavanja i jedinstva, u čemu nam je dao osobit primjer sam papa Pavao VI. Zaista smo dužni ponovno tražiti jedinstvo ne gubeći hrabrost pred teškoćama koje se mogu pojavljivati i nagomilavati na tom putu. Inače ne bismo bili vjerni Kristovoj riječi, ne bismo ostvarivali njegovu oporuku. Zar smijemo tako nešto riskirati?“¹⁹

2.2. Apostolska pobudnica *Catechesi tradendae* (1979.)

Catechesi tradendae (*Kateheza u naše vrijeme*) post-sinodalna je apostolska opomena pape Ivana Pavla II., objavljena 16. listopada 1979., na temu kateheze o suvremenom razdoblju. Nagovor je upućen biskupima, svećenstvu i vjernicima cijele

¹⁸ Ivan Pavao II., *Redemptor hominis – Otkupitelj čovjeka*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1997., br. 6.

¹⁹ *Isto*, br. 6.

Crkve. Ovaj je dokument upotrijebljen za zaključivanje četvrte opće skupštine Biskupske sinode održane u Rimu 1977. godine pod pontifikatom pape Pavla VI., s temom *Catehesi tradendae*, s posebnim osvrtom na katehezu djece i mladih. Rad na izradi ovog dokumenta započeo je papa Pavao VI., na temelju dokumenata otaca Sinode, nastavio ga je Ivan Pavao I., a dovršio Ivan Pavao II.²⁰

Prvo poglavlje započinje isticanjem važnosti kristocentričnosti i njezina dva aspekta. Prvi aspekt kristocentrične kateheze je komunikacija osobe Isusa Krista s vjernicima. „Što poučava kateheza?“ pitanje nije toliko točno kao „Tko se uči?“ Pokojni papa piše: „Sukladno tome, konačni cilj je staviti ljude ne samo u dodir, već u zajedništvo, bliskost s Isusom Kristom.“ *Catehesi tradendae* se ne bavi prvenstveno pružanjem povijesnih detalja ili činjeničnog znanja o Isusu iz Nazareta. Umjesto toga, kristocentrična kateheza ima za cilj dovesti ljude u odnos s Isusom Kristom kako bi ga njegovi učenici upoznali na osobnoj razini. Drugi aspekt ove kristocentrične dimenzije je da je kateheza prijenos Kristovog učenja, a ne vlastitog učenja ili mišljenja. Cijeli Isusov život bio je pouka za njegove učenike, uključujući njegove prisposobe, molitve, šutnje, učenja, patnje i uskrsnuće. Oponašajući Isusa, kateheta prenosi Isusovo učenje ne samo riječima u razrednom okruženju, već i djelima i ponašanjem.²¹

Nakon što je u drugom poglavlju sažeo katehezu u povijesti Crkve, Ivan Pavao II. pruža široko razumijevanje *Catehesi tradendae* u trećem poglavlju. On definira *Catehesi tradendae* kao „odgoj djece, mladih ljudi i odraslih u vjeri, koji uključuje osobito učenje kršćanskog nauka preneseno, općenito govoreći, na organski i sustavan način, s ciljem da se slušatelji pokrenu u puninu Kršćanski život.“ Ova dva elementa - obrazovanje i kršćanski život - lajtmotiv su cijele *Catehesi tradendae* i ističu važnost kateheze kako bi omogućili kršćanima da žive ono što su poučavali. Intelktualno proučavanje Kristova otajstva nalazi se ispunjenim slijedeći Ga u svijetu danas. Ivan Pavao II napominje da je misija Crkve evangelizirati dinamična stvarnost s nekoliko trenutaka ili faza. Kao stupanj ili aspekt evangelizacije, kateheza i evangelizacija dijele isti nastavni sadržaj, naime navještaj evanđelje. Pokojni papa provodi ostatak poglavlja opisujući katehezu u vezi s drugim aspektima crkvenog pastoralnog

²⁰ Usp. *About: Catechesi tradendae*, dostupno na: https://dbpedia.org/page/Catechesi_tradendae, (pristupljeno 22.8.2021.)

²¹ Usp. Jason BERMENDER, *Review of Catechesi Tradendae*, dostupno na: <https://jasonbermender.wordpress.com/2017/10/16/review-of-catechesi-tradendae/>, (pristupljeno 22.8.2021.)

poslanja, uključujući naviještanje kerigme, uvođenje ljudi u sakramentalni život i odgovornost crkvenih zajednica da osiguraju okruženje za plodno zajedništvo.²²

Ivan Pavao II ispravno je istaknuo kako se kateheza ne može odvojiti od ekumenizma, ali su svi vjernici pozvani sudjelovati u pokretu ujedinjenja prema svojim vlastitim sposobnostima i statusu u crkvi. Ivan Pavao II. navodi da kateheza ima ekumensku dimenziju, ako ne napusti učenje o otkrivenoj istini i spasenju koje je uspostavio Krist, nalazi u Katoličkoj Crkvi, te iskreno poštuje riječi i djela prema crkvenim zajednicama koje nisu u savršenom jedinstvu s ovom Crkvom.²³

Ivan Pavao II. je valjano upozorio da je važno predstaviti ispravno i pošteno u ekumenskom duhu uvažavanja važno druge Crkve i crkvene zajednice jer ni njih Duh Kristov ne odbacuje, nego se ...služi njima kao sredstvima spasenja“²⁴. „Ova istina pomoći će i samim katolicima da više prodube svoju vjeru, a također će ih potaknuti da bolje prouče, upoznaju vrednuju drugu kršćansku braću i sestre, olakšavajući tako zajedničko traženje puta prema potpunom jedinstvu, u cjelokupnoj istini. Kateheza ima ekumensku dimenziju u slučaju ukoliko potiče i hrani iskrenu želju za jedinstvom i ako će nadahnjivati iskrena nastojanja, ali ne u vidu irenizma punoga propusta i odstupanja na području nauka: nego u vidu savršenog jedinstva, kada će ga Gospodin htjeti, i po putevima koje on želi. Na koncu, kateheza će prema papi biti ekumenska ukoliko će pripremati djecu i mlade, kao i odrasle katolike: da žive u blizini s nekatolicima, živeći svoj katolički identitet u poštivanju vjere drugih.“²⁵

U broju 33 apostolske pobudnice Ivan Pavao II. je predložio da biskupi dopuste katolicima i drugim kršćanima suradnju u poučavanju kateheze. Međutim, to ne znači da je zajedništvo vjere između katolika i drugih kršćana potpuna i savršena. Treba znati da postoje i duboke razlike. Zbog toga je Ivan Pavao II. upozorio da je ekumenska suradnja inherentno ograničena; ne smije značiti svođenje na zajednički minimum. Kateheza ne leži samo u poučavanju nauke, već i u uvođenju u cijeli kršćanski život kroz puno sudjelovanje u sakramentima Crkve. Stoga je potrebno da se stekne iskustvo sveopće suradnje na području kateheze kako bi se osiguralo formiranje katolika u Katoličkoj crkvi, s obzirom na nauku i kršćanski život.²⁶

²² *Isto*

²³ Usp. Ivan MACUT, *Katolička Crkva i suvremeni ekumenski pokret*, str. 211.

²⁴ *Isto*, str. 211.

²⁵ *Isto*, str. 211.

²⁶ Usp. *Isto*, str. 211.

2.3. Apostolsko pismo *Egregiae virtutis* – Izvršni kreposnici (1980.)

Apostolsko pismo *Egregiae virtutis* predstavlja odraz otvorenosti i novih gibanja u suvremenom katolicizmu.²⁷ Osvrće se na apostolske živote i djelo evangelizacije Ćirila i Metoda. Drugi dio predstavlja biografske elemente dvojice svetaca. Treći dio podsjeća na njihovu evangelizacijsku aktivnost. Četvrti dio naglašava njihovu viziju Crkve kao jedne, svete i univerzalne. Peti dio predlaže da njihova katehetska i pastoralna metoda ostane „poučna za današnju Crkvu“. Šesti navodi njihov rad kao model inkulturacije - utjelovljenje Evanđelja u domaćoj kulturi, a također i uvođenje tih kultura u život Crkve. Sedmi objašnjava značaj kršćanskog tisućljeća za zajedničku kulturu slavenskog svijeta Ćirila i Metoda dali su odlučujući doprinos izgradnji Europe ne samo u kršćanskom vjerskom zajedništvu već i njezinoj građanskoj i kulturnoj zajednici. Među glavnim doprinosima bili su sastav nove abecede i prijevod svete književnosti na staroslavenski jezik. Njihov duboki rad u ortodoksnoj doktrini i njihova revnost stekli su veliko divljenje od rimskih pontifika, carigradskih patrijarha i bizantskih careva. Zbog svoje sposobnosti da ostanu u kontaktu i s carigradskim patrijarhom i s Rimskom stolicom, Ćiril i Metod premostili su istočnu i zapadnu tradiciju koja se spaja u jednu, univerzalnu Crkvu. Unatoč nesporazumima - cijeni koju su morali platiti za svoj rad - Ćiril i Metod služili su kao oruđa jedinstva na mjestima gdje nije bilo jedinstva između pojedinih zajednica. Njihov pristup temeljio se na stvarnosti da svaki pojedinac i sve kulture i nacije imaju svoje mjesto u Božjem tajanstvenom planu spasenja.²⁸

U zadanja dva poglavlja *Egregiae virtutisa* Ivan Pavao II. govori o ekumenizmu: „u odnosu na ekumenizam papa naglašava kako se nakon dugoga niza stoljeća podjela između Crkava Istoka i Zapada, između Rima i Carigrada, od početka Drugoga vatikanskog sabora započelo s odlučujućim koracima prema postizanju punoga jedinstva. Potrebno je i zajedničko svjedočenje ljudima našega vremena, nastavlja papa, i kaže kako su to sveta braća Ćiril i Metod na najbolji mogući način izvršili. Njihov je navještaj bio instrument međusobnoga poznavanja i jedinstva

²⁷ Usp. Franjo ŠANJEK, *Pape, slavenski apostoli i ćirilometodska baština u Hrvata*, u: *Bogoslovska smotra*, 51 (1981.), br. 1, str. 1.

²⁸ Usp. *Slavorum Apostoli*, dostupno na: <https://www.encyclopedia.com/religion/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/slavorum-apostoli> (pristupljeno 22.8.2021.)

mnogobrojnih naroda tek nastajuće Europe i osigurao je današnjoj Europi zajedničku duhovnu i kulturnu baštinu.“²⁹

2.4. Apostolsko pismo *Salvifici doloris* – *Spasonosno trpljenje* (1984.)

Ivan Pavao II. navodi da „svjedoci Kristova križa namriješe Crkvi i svijetu svojevrsno evanđelje trpljenja.“³⁰ Tema patnje, osobito spasiteljske patnje, univerzalna je tema koja prati čovjeka u svakom trenutku. Zahtijeva stalno preispitivanje. Čini se da je ono što izražavamo riječju „patnja“ osobito bitno za čovjekovu prirodu. Patnja pripada transcendenciji čovjeka tako da je kroz nju, u izvjesnom smislu, „predodređeno“ otići izvan sebe, pozvan na to na tajanstven način. Papa Ivan Pavao II. kaže da se s temom patnje mora suočiti, osobito u Svetoj godini otkupljenja, jer je otkupljenje ostvareno po Kristovu križu, odnosno kroz njegovu patnju. U Kristu „svaki čovjek postaje put za Crkvu“. U bilo kojem obliku, patnja je gotovo neodvojiva od čovjekova zemaljskog postojanja. Upravo na tom dugom putu patnje Crkva bi se u svakom trenutku trebala susresti s čovjekom. Rođena u otajstvu Otkupljenja u Križu, Crkva mora pokušati na poseban način susresti čovjeka na putu njegove patnje i u tom susretu čovjek „postaje put za Crkvu“. Ljudska patnja odabrano je središte Papina razmišljanja u godini otkupljenja. Ljudska patnja izaziva suosjećanje i poštovanje. Ipak, na određen način i zastrašuje. jer u patnji je sadržana veličina važnog misterija. Ovo posebno poštovanje postavljeno je najdubljom potrebom srca, a također i dubokim imperativom vjere. Potreba srca naređuje nam da prevladamo strah. Imperativ vjere, koji je prikladno formulirao sveti Pavao, usuđuje se dotaknuti ono što se u svakom čovjeku čini tako neopipljivo: jer čovjek u svojoj patnji ostaje neopipljivo otajstvo.³¹

Patnja se čini gotovo neizrecivom, a istovremeno nije prenosiva. Ivan Pavao II. primjećuje da ništa drugo ne zahtijeva toliko, u svojoj „objektivnoj stvarnosti“, da se mora rješavati, razmišljati i shvaćati kao eksplicitan problem. Ovdje se ne radi samo o opisu patnje. Postoje i drugi aspekti koji nadilaze sferu opisa. Medicina, kao znanost,

²⁹ I. MACUT, *Katolička Crkva i suvremeni ekumenski pokret*, str. 212.

³⁰ Ivan Pavao II., *Salvifici doloris – Spasonosno trpljenje*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1985., br. 25.

³¹ Usp. Deacon William WAGNER, *Pope John Paul II Salvifici Dolores, On the Christian Meaning of Human Suffering*, u: *St. Bartholomew Bulletin*, 2009., str. 1.

ali i kao umjetnost iscjeljivanja, otkriva na ogromnom polju ljudskih patnji metode „reakcije“ - terapije. Ipak, polje ljudske patnje mnogo je šire. Čovjek pati na različite načine koje medicina ne obuhvaća. Patnja je i dalje šira od bolesti, složenija je. Istodobno je još dublje ukorijenjena u samom čovječanstvu. Ideja o problemu dolazi nam iz razlike između fizičke i moralne patnje. To ukazuje na tjelesni i duhovni element ljudskog bića. Tjelesna patnja prisutna je kad „tijelo boli“ na neki način, dok je moralna patnja „bol duše“. Čini se da je moralna patnja manje identificirana i terapijom manje dostupna.³²

U ovom djelu papa Ivan Pavao II. govori o trpljenju i njegovoj spasenjskoj vrijednosti bilo za pojedinca bilo za cijeli svijet. „U tom kontekstu naglašava, u odnosu na ekumenizam i nastojanje kršćana oko postizanja jedinstva, da svi oni koji vjeruju u Krista i trpe ujedine sve svoje patnje pod Kristovim križem, a na poseban način oni koji trpe radi svoje vjere u Isusa Krista Raspetoga i Uskrsloga, kako bi njihova žrtva i njihove patnje doprinijele ispunjenju molitve istoga Gospodina Isusa Krista za jedinstvo svih.“³³

2.5. Apostolska pobudnica *Reconciliatio et Paenitentia* – Pomirenje i pokora (1984.)

Apostolska pobudnica *Reconciliatio et Paenitentia* naziva se post-sinodalna apostolska pobudnica pape Ivana Pavla II., koju je proglasio 2. prosinca 1984. Sažetak je vijećanja 6. redovne biskupske sinode održane u Rim od 29. rujna do 29. listopada 1983. Dokument nosi podnaslov: „Pomirenje i pokora u misiji Crkve danas“. Pismo je upućeno biskupima, svećenicima i đakonima te svim vjernicima.³⁴

U broju 25 gdje je riječ o promicanju pokore i pomirenja te o sredstvima i putovima ostvarenja, papa Ivan Pavao II. govori o ekumenizmu. On polazi od toga da je za Crkvu: „dijalog u nekom smislu sredstvo, a poglavito način kako ona ozbiljuje svoje djelovanje u suvremenom svijetu“. Kada je riječ o ekumenskom dijalogu, papa ga opisuje da je to: „dijalog Crkvama i crkvenim zajednicama koje priznavaju vjeru u

³² Isto, str. 2.

³³ I. MACUT, *Katolička Crkva i suvremeni ekumenski pokret*, str. 212.

³⁴ Usp. *Reconciliatio et paenitentia*, dostupno na: <https://memim.com/reconciliatio-et-paenitentia.html>, (pristupljeno 23.8.2021.)

Krista, Sina Božjega i jedinoga Spasitelja te dijalog s drugim zajednicama ljudi koji traže Boga i s njime žele uspostaviti odnos zajedništva. Katolička Crkva u tom dijalogu svjesna je da je ona po svojoj naravi sakrament sveopćega zajedništva ljubavi, ali također Crkva je svjesna i napetosti koje unutar nje postoje i prijete da ostanu čimbenici podijeljenosti.“³⁵

2.6. Enciklika *Redemptoris Mater* – Otkupiteljeva Majka (1987.)

Enciklika *Redemptoris Mater* objavljena je u vezi s marijanskom godinom koju je papa Ivan Pavao II. proglasio 1987./1988. Ivan Pavao II. navodi: „Prilika koja me sada potiče da ponovno progovorim o istoj temi jest približavanje 2000. godine, kada će dvotisućgodišnje slavlje rođenja Kristova u isti tren usmjeriti naš pogled prema njegovoj Majci. Posljednjih su se godina čuli razni glasovi u prilog tomu da bi tom jubileju morao prethoditi sličan jubilej, posvećen proslavi Marijina rođenja. Premda nije moguće odrediti točno kronološko polazište prema kojemu bismo odredili datum Marijina rođenja, Crkva je ipak stalno bila svjesna da se Marija pojavila prije Krista na obzorju povijesti spasenja. Činjenica je da je ona koja je odvjeka bila predodređena da bude njegovom Majkom već postojala na zemlji. dok se konačno približila „punina vremena“, to jest spasovni dolazak Emanuela.“³⁶

Ivan Pavao II. nadodaje: „To svojstvo da je ona prethodnica dolaska Kristova odražava se svake godine u liturgiji došašća. Kada, dakle, godine koje nas dijele od završnice drugog tisućljeća poslije Krista i početka trećega povežemo s onim drevnim povijesnim iščekivanjem Spasitelja, postaje jasno zašto se u ovom razdoblju želimo na poseban način obratiti onoj koja je u noći iščekivanja Dolaska zasjala kao istinska zvijezda danica (*Stella matutina*). Doista, kao što ta zvijezda zajedno sa zorom pretječe izlazak sunca, tako i Marija od samog trenutka svog bezgrešnog začeća pretječe dolazak Spasitelja, „sunca pravde“ u povijesti ljudskoga roda. Njezina nazočnost usred Izraela - koja bijaše tako tajnovita da je oči suvremenika gotovo i ne primijetiše - vrlo jasno je sjala pred Vječnim koji je ovu skrivenu kćer Sionsku. pridružio svom spasenjskom nacrtu kojim je obuhvatio svu povijest čovječanstva. Stoga mi kršćani,

³⁵ I. MACUT, *Katolička Crkva i suvremeni ekumenski pokret*, str. 213.

³⁶ Ivan Pavao II., *Redemptoris Mater, Otkupiteljeva Majka*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1987., br. 3.

jer dobro znamo da je providonosni nacrt Presvetoga Trojstva središnja stvarnost objave i vjere, s punim pravom na završetku ovog dvotisućljeća osjećamo potrebu da istaknemo izvanrednu prisutnost Kristove Majke u povijesti, osobi to u ovim godinama koje prethode godini 2000.³⁷

Život proživljen bez vjere temeljen na Svetom pismu, prema dokumentu, izvor je prave marijanske duhovnosti. Dok je *Marialis Cultus* (1974.) poticao na ispravnu pobožnost - to jest ispravno liturgijsko slavlje i javno izražavanje pobožnosti temeljeno na doktrinarnim kriterijima - *Redemptoris Mater* ima za cilj oblikovanje života temeljenog na doktrini, dakle marijanskoj duhovnosti. Tri su glavne teme dokumenta: *Marija u Kristovu otajstvu, Majka Božja u središtu hodočasničke crkve i majčinsko posredovanje*. U dokumentu se također objašnjava Marijanska godina, a u tekstu se govori o pastoralnim problemima koji proizlaze iz ženskih pitanja. Među širokim spektrom tema o kojima se govori u enciklici, izraz „hodočašće vjere“ preuzet iz *Lumen Gentium* br. 52 intenzivno se razvija u *Redemptoris Mater*. Marija „u sebi nosi radikalnu“ novost „vjere: početak Novog saveza. No, ta vjera također doživljava tamnu noć“. Marija je po ovoj vjeri savršeno sjedinjena s Kristom u njegovu samopražnjenju. U podnožju križa Marija s vjerom sudjeluje u šokantnom otajstvu ovog samopražnjenja. Ovo je možda najdublja 'kenoza' vjere u ljudskoj povijesti. Ključ Marijina vjerskog iskustva i njezina blaženstva je njezina vjera. *Redemptoris Mater* nastavlja: „Svi oni koji s koljena na koljeno prihvaćaju apostolsko svjedočanstvo udjela Crkve u tom tajanstvenom nasljeđu, i u određenom smislu udjela u Marijinoj vjeri.“³⁸

Redemptoris Mater navodi razne načine na koje je Marija prisutna u Crkvi u vjeri i duhovnosti vjernika te kroz različite tradicije obitelji, župa, vjerskih ustanova, biskupija, nacija i velikih svetišta. U dokumentu se objašnjava da je Marija „prisutna u misiji Crkve“, prisutna u crkvenom djelu uvođenja u svijet Kraljevstva svoga Sina. Naposljetku, *Redemptoris Mater* objašnjava da marijansko apostolat uključuje nastojanje „energično i stalno vratiti cijelo čovječanstvo ... natrag Kristu, njegovoj Glavi, u jedinstvu njegova Duha“.³⁹

³⁷ *Isto*, br. 3.

³⁸ *Isto*, br. 27.

³⁹ *Isto*, br. 52.

Papa posebno cijeni načine na koje crkve na istoku slave svoju odanost Mariji u liturgijama i izražavaju joj poštovanje u umjetnosti. Proglašavajući Marijansku godinu, izrazito se nada da će rimokatolici rasti u cijenjenju tradicije Istoka kako bi „crkva mogla ponovno početi disati sa svoja „dva plućna krila, Istokom i Zapadom“. Smatra da bi to moglo biti od velike pomoći u dijalozima između Katoličke crkve i crkava i crkvenih zajednica Zapada. Njegovo često spominjanje Marijine prisutnosti u hodočasničkoj crkvi kao uzor vjere i njezino majčinsko posredovanje također bi se trebalo pokazati korisnim pristupom u dijalogu s protestantima o našoj posebnoj odanosti prema njoj.⁴⁰

Odjeljak pape Ivana Pavla II o Mariji i ekumenizmu pojavljuje se u samom središtu enciklike, sredinom drugog dijela, a naslovljen je: „Putovanje Crkve i jedinstvo svih kršćana“. U prvom dijelu već je razvio temu Marije kao žene vjere, obilato se oslanjajući na sveto pismo. Prvi dio II. dijela predstavlja njegova razmišljanja o Mariji i ekumenizmu prikazujući upravo njezinu vjeru koja ima prednost u potrazi „da vrati cijelo čovječanstvo ... Kristu njegovu glavu u jedinstvu njegova Duha“. U tom kontekstu, Ivan Pavao II. Otac komentira: „Putovanje Crkve, osobito u naše vrijeme, obilježeno je znakom ekumenizma: kršćani traže načine za obnavljanje tog jedinstva koje je Krist zamolio od Oca za svoje učenike u predvečerje svoje muke⁴¹. Zatim se poziva na učenje Drugog vatikanskog koncila da je Marijina „poslušnost vjere“ izvanredan primjer za sve kršćane koje treba slijediti na putu prema jedinstvu i da mnogi među odvojenom braćom, osobito istočnjaci, odaju dužnu čast majci našeg Gospodina i Spasitelja.⁴²

Papa nastavlja razmatrati znatne razlike u doktrini koje narušavaju jedinstvo vjere među kršćanima. Takve se razlike tiču otajstva i službe Crkve, kao i uloge Marije u djelu spasenja. Naglašava prisni odnos među otajstvima Krista, Marije i Crkve, kao i učenje Drugog vatikanskog koncila. Papa uočava temeljni dogovor među crkvama i crkvenim zajednicama u vezi Marijinog majčinstva Gospodina i njezina duhovnog majčinstva u odnosu prema njegovim učenicima. U svjetlu ovoga, on pita: „Stoga, zašto je ne bismo svi zajedno gledali kao svoju zajedničku majku, koja se moli za

⁴⁰ Usp, Frederick M. JELLY, *Ecumenical Aspects of Redemptoris Mater*, u: *Marian Studies*, 39 (1988.), str. 115.

⁴¹ Ivan Pavao II., *Redemptoris Mater, Otkupiteljeva Majka*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1987., br. 29.

⁴² Usp. F. M. JELLY, *Ecumenical Aspects of Redemptoris Mater*, str. 116.

jedinstvo Božje obitelji i koja nas sve“ prethodi „na čelu dugog niza svjedoka vjera u jedinoga Gospodina, Sina Božjega, koji je začet u djevičanskoj utrobi snagom Duha Svetoga?“⁴³

Ostatak ovog odjeljka veličanstven je počast marijanskoj pobožnosti Pravoslavne crkve i drevnih istočnih crkava, posebno slavljenih u njihovom liturgijskom bogoslužju i izraženih u nadahnutim ikonama. Ivan Pavao II. također odaje priznanje činjenici da su ekumenski sabori koji su definirali osnovne dogme kršćanske vjere o Trojstvu i Riječi koja je postala tijelo održani na istoku. Međutim, on je prvenstveno zainteresiran za ukazivanje na lijepe lirske pjesme koje se nalaze u različitim istočnjačkim obredima tijekom stoljeća, kao i na bezbroj drugih pjesničkih fraza koje su ušle u liturgije na Istoku. Također spominje da je godina njegova pisanja enciklike, 1987., obilježila dvanaestu stotu obljetnicu Drugog Nicejskog ekumenskog sabora (787.), koji je nadvladao prijetnju ikonoboraca i omogućio nastavak tradicije nadahnjujućih slika i ikona Marije.⁴⁴

Izvan opsega i neposredne svrhe ovog rada nije detaljno istražiti veličanstveni danak Ivana Pavla II. Istoku, ali važno nam je da bolje razumijemo zašto on očito dodjeljuje tako visok prioritet našem ponovnom okupljanju s Pravoslavnom Crkvom. Nažalost, čini se da je često pogrešno shvaćen po tom pitanju, kao da nije bio dovoljno zabrinut za ekumenski pokret na Zapadu. Zaista, on žudi za ponovnim okupljanjem Istoka i Zapada, za „danom kada crkva može ponovno početi potpuno disati sa svoja“ dva pluća „upravo zato što bi to bila učinkovita pomoć u daljnjem razvoju napredak dijaloga koji se već odvija između Katoličke crkve i crkava i crkvenih zajednica Zapada“.⁴⁵ I u ovoj enciklici Sveti Otac predlaže da će pobožnost prema Mariji, koja bi trebala potaknuti sve kršćane da slijede njezin primjer u „poslušnosti vjere“, biti put za katolike da se ponovno ujedine s Istokom i, kroz ovaj potpuniji dah Duha Svetoga i veće izlivanje marijanske hvale, kako bi se pronašlo kršćansko jedinstvo sa svim crkvama i crkvenim zajednicama Zapada.⁴⁶

U prvom dijelu *Redemptoris Mater* postoje tri odjeljka: „Puna milosti“; „Blago njoj koja je vjerovala“ i „Evo tvoje majke“. Upravo ti naslovi očituju bogatu biblijsku

⁴³ *Isto*, str. 116.

⁴⁴ *Isto*, str. 118-119.

⁴⁵ Ivan Pavao II., *Redemptoris Mater, Otkupiteljeva Majka*, br. 34.

⁴⁶ Usp. F. M. JELLY, *Ecumenical Aspects of Redemptoris Mater*, str. 120.

osnovu I. dijela. Zahtijeva pažljivo i molitveno čitanje kako bi se uživalo u Papinim razmišljanjima o Marijinu hodočašću vjere. Tekstovima Drugog vatikanskog koncila dodaje niz referenci na pavlinske spise koji se uglavnom odnose na otajstvo našeg otkupljenja koje je Bog predodredio za svu vječnost. Tako se Marija vidi u posebnom, doista jedinstvenom, odnosu s utjelovljenim Božjim Sinom u ovom otajstvu predodređenja. Papa to primjenjuje na nju u Navještenju i vizitaciji:⁴⁷ ako želimo zajedno s Marijom meditirati o ovim riječima, a posebno o izrazu „pun milosti“, možemo pronaći značajan odjek u samom odlomku iz Poslanice Efežanima. I ako se nakon objave nebeskog glasnika Djevica iz Nazareta naziva i „blaženom među ženama“ (usp. Lk 1,42), to je zbog onog blagoslova kojim nas je „Bog Otac“ ispunio „u nebeska mjesta, u Kristu“.⁴⁸

Ekumenske implikacije ovog pristupa u enciklici, iako daleko od uklanjanja svih marijanskih poteškoća, nude biblijski portret Marije koji bi bio mnogo ugodniji za razumijevanje vjere naše kršćanske braće i sestara u drugim crkvama i crkvi zajednice. To je mnogo više od same činjenice da se Papa poziva na brojne novozavjetne tekstove. Što je još važnije, cijela njegova meditacija o Marijinu hodočašću vjere prožeta je nadahnutom Božjom riječi iz Novog zavjeta, a teme povijesti spasenja koje su u njoj otkrivene inherentne su njegovu verbalnom portretu Marija. Također, uporaba pavlinskog pojma otajstva i predodređenja kao popularnih biblijskih pojmova vrlo je korisna, osobito za mnoge protestante, pri predstavljanju Marijinog posebnog mjesta u božanskom planu otkupljenja po Isusu Kristu.⁴⁹

2.7. Apostolsko pismo - *Ordinatio Sacerdotalis* (1994.)

Apostolsko pismo pape Ivana Pavla II. *Ordinatio Sacerdotalis* konačna je presuda da, na temelju svjedočenja Svetog pisma i stalne predaje, Crkva nema ovlasti za ređenje ženama. Svećeničko ređenje, kojim Krist povjerava službu koju je povjerio svojim apostolima poučavanja, posvećivanja i upravljanja vjernicima, u Katoličkoj je Crkvi od početka je uvijek bilo rezervirano samo za muškarce. Ovu su tradiciju vjerno održavale i istočne crkve. Kad se u anglikanskoj zajednici postavilo pitanje zaređenja

⁴⁷ Isto, str. 121.

⁴⁸ Ivan Pavao II., *Redemptoris Mater, Otkupiteljeva Majka*, br. 8.

⁴⁹ Usp. F. M. JELLY, *Ecumenical Aspects of Redemptoris Mater*, str. 122.

žena, papa Pavao VI., iz vjernosti svom uredu čuvanja apostolske tradicije, a također i s ciljem uklanjanja nove prepreke koja je stajala na putu jedinstva kršćana, podsjetio je anglikance stajališta Katoličke Crkve: „Ona smatra da nije dopušteno zaređivati žene u svećeništvo, iz vrlo temeljnih razloga. Ti razlozi uključuju: primjer zabilježen u Svetom pismu kako je Krist izabrao svoje apostole samo među muškarcima; stalna praksa Crkve koja je nasljeđovala Krista u odabiru samo ljudi; i njezin živi učiteljski autoritet koji je dosljedno smatrao da je isključenje žena iz svećeništva u skladu s Božjim planom za njegovu Crkvu“.⁵⁰

No, budući da je to pitanje također postalo predmet rasprave među teolozima i u određenim katoličkim krugovima, Pavao VI. je uputio Kongregaciju za nauk vjere da iznese i izloži nauk Crkve o tom pitanju. To je učinjeno putem Deklaracije *Inter Insigniores*. Deklaracija podsjeća i objašnjava temeljne razloge ovog učenja, razloge koje je iznio Pavao VI., te zaključuje da se Crkva „ne smatra ovlaštenom za primanje žena u svećeničko ređenje“. Tim temeljnim razlozima dokument dodaje i druge teološke razloge koji ilustriraju prikladnost božanske odredbe, a također jasno pokazuju da Kristov način djelovanja nije proizišao iz socioloških ili kulturnih motiva karakterističnih za njegovo doba. Kao što je Pavao VI. kasnije objasnio: „Pravi je razlog taj što je, dajući Crkvi njezin temeljni ustav, njezinu teološku antropologiju, nakon koje je uvijek slijedila crkvena tradicija, Krist uspostavio stvari na ovaj način.“⁵¹

2.8. Apostolsko pismo *Orientalis lumen* – Svjetlo Istoka (1995.)

Dana 2. svibnja 1995. papa Ivan Pavao II. objavio je apostolsko pismo *Orientalis Lumen - Svjetlo Istoka*, u povodu stote obljetnice apostolskog pisma *Orientalium Dignitas* pape Lava XIII. Samo tri tjedna kasnije, na blagdan Uzašašća, Ivan Pavao II. je objavio i encikliku *Ut Unum Sint* s podnaslovom *O predanosti ekumenizmu*.

Ovo pismo nije izrazito upućeno „istočnim crkvama“. *Orientalis Lumen* je apostolsko pismo upućeno cijeloj Katoličkoj Crkvi, biskupima, kleru i vjernicima, o

⁵⁰ *Apostolic letter Ordinatio Sacerdotalis, Letter of Pope John Paul II*, dostupno na: <https://www.crossroadsinitiative.com/media/articles/ordinatio-sacerdotalis-john-paul-ii-on-male-priesthood/> (pristupljeno 19.8.2021.)

⁵¹ *Isto*

univerzalnoj važnosti istočnih crkava i o nekim specifičnim vrijednostima koje Ivan Pavao II. želi da svi cijene kao te vrijednosti promatraju kroz prizmu ili perspektivu istočnih crkava. Sveti Otac želi da cijela Crkva s velikom ozbiljnošću promišlja ovo apostolsko pismo.⁵²

Orientale lumen čvrsto je smješten u kontekst ekleziologije sestrinskih crkava. Ekleziologija sestrinskih crkava dovodi nas do razumijevanja da je odnos među pojedinim Crkvama koje čine katoličko zajedništvo jednak - ono što kanonski odvjetnici zovu *equalis dignitas* - uz stalnu razmjenu darova. U katoličkom zajedništvu obogaćujemo jedni druge dijeleći milosti koje nam je Svemogući Bog dao. Ima jako puno primjera kako su duhovni darovi Zapada obogatili istočne crkve i to nastavljaju činiti. U *Orientale Lumenu* Ivan Pavao II. podsjeća Zapadnu Crkvu da, osim što daje pomoć i potporu istočnim crkvama, zapadna crkva mora primiti i pomoć i podršku od istočnih crkava (u tom slučaju Ivan Pavao II. podsjeća kršćansku Istok da moramo dijeliti ono što imamo, a ne samo zadržati sve za sebe). Ta razmjena darova među sestrinskim crkvama nije beskrajna i neiscrpna, kao što je milost Božja neprestana i neiscrpna.⁵³

Dvije su glavne teme *Orientale lumena* - liturgijsko štovanje i monaštvo. Ivan Pavao II. ne sugerira niti da Crkva svoje djelovanje ograniči isključivo na liturgijsko slavlje, niti da svi katolici napuste sve ostalo i požure se u samostan. No, Ivan Pavao II. nas u ovom dokumentu definitivno poučava da je, kako Drugi vatikanski koncil navodi, liturgija vrh aktivnosti Crkve i izvor iz kojeg izvire sva njezina moć. Papa Ivan Pavao II. čak definira stvaranje kao „*složenu cjelinu koja nalazi svoje savršenstvo, svoju svrhu, samo u liturgiji*“⁵⁴. Ivan Pavao II. nas uči da je monaštvo, autentični redovnički život u skladu s tradicijama koje sežu do samih početaka kršćanskog monaštva u Egiptu i Svetoj zemlji i koji su se razvili u Bizantu, uvijek bitan svjedok cijele Crkve. Redovnici trebaju biti primjer, inspiracija svima nama; oni nisu vjerski ekscentrici koji odlaze negdje izvan vidokruga i mole se i meditiraju dok ostali nastavljaju sa „pravim“ životom Crkve.⁵⁵

⁵² Usp. Basil H. LOSTEN, *On Orientale Lumen*, u: *Sacred Heart University Review*, 17 (2010.), str. 43.

⁵³ Usp. *Isto*, str. 44.

⁵⁴ *Isto*, str. 44.

⁵⁵ Usp. *Isto*, str. 45.

2.9. Enciklika *Ut unum sint – Da budu jedno* (1995.)

Ivan Pavao II. objavio je 25. svibnja 1995. godine encikliku *Ut unum sint – Da budu jedno*. Enciklika je objavljena mjesec dana prije službenoga posjeta Vatikanu carigradskoga patrijarha Bartolomeja. Ivan Pavao II. ju je napisao jer je bio motiviran nadom završiti prethodno, tragično tisućljeće (koje je započeto raskolom između Rima i Carigrada 1054. godine) s naglaskom na uzajamnom praštanju, usuglasivši se s novim načinom upravljanja Crkvom, za koji je smatrao da bude vidljivi znak jedinstva.⁵⁶

Tekst postavlja posebne izazove za katolike i nudi vrlo konkretnu otvorenost za obnovu papinstva u službi jedinstva crkava. 103 paragrafa enciklike podijeljena su u tri odjeljka. Prvi odjeljak ponavlja središnje mjesto potrage za jedinstvom u identitetu katolika; važnost obraćenja Kristu, Crkvi i njezinu jedinstvu; i nužnost molitve. On uvodi „mučenike našeg stoljeća“ kao „najmoćniji dokaz da se svaki faktor podjele može nadići“ (br. 1). Uz rješavanje doktrinarnih podjela, on također naglašava „pročišćavanje prošlih sjećanja“ i nužnost „iskrene i potpune objektivnosti priznati učinjene pogreške“ (br. 2). Obraćanje i pokajanje nisu samo dužnost svakog katolika, već i „rinskog biskupa kao nasljednika apostola Petra“ (br. 4). Enciklika podsjeća da za Katoličku crkvu ekumenizam „nije samo nekakav dodatak“, već je „organski dio njezina života i rada, pa stoga mora prožimati sve ono što jest i čini“ (br. 20). Enciklika ocrtava središnje mjesto dijaloga, uključujući dijalog ljubavi, istine, obraćenja i spasenja kao središte u katoličkim odnosima s drugim kršćanima i u služenju putu do potpunog zajedništva. Drugi odjeljak rekapitulira plodove dijaloga u posljednja tri desetljeća, koji uključuje i učvršćivanje stvarnog zajedništva koje postoji među kršćanima i među crkvama, kao i postavljanje temelja za puno zajedništvo za koje se molimo. U ovom odjeljku Ivan Pavao II. raspravlja o solidarnosti u službi, poslanju i društvenom djelovanju. On ocrtava specifična zbivanja s istočnim crkvama i ona koja su proizašla iz reformacije. U ovom odjeljku Ivan Pavao II. nadilazi koncilsku oznaku „odvojene braće“ i govori o „sukršćanima“. On podiže konvergenije u sakramentalnom životu iako „još nije moguće zajedno slaviti istu euharistijsku liturgiju“. Smatra da je „izvor radosti primijetiti da su katolički službenici sposobni ...

⁵⁶ Usp. Alan MODRIĆ, *Papinski primat i njegovo služenje jedinstvu kršćana: Uz 25. obljetnicu enciklike Ut unum sint*, u: *Obnovljeni život*, 76, (2021.), br. 2, str. 236.

dijeliti sakramente euharistije, pokoru i bolesničko pomazanje kršćanima koji nisu u punom zajedništvu s Katoličkom crkvom“.⁵⁷

Taj se razvoj promatra ne samo u kontekstu teološkog razvoja u Svjetskom vijeću crkava i bilateralnih dijaloga, već i u svjetlu razjašnjenja katoličke prakse u Zakoniku kanonskog prava iz 1983., Zakoniku kanona istočnih crkava iz 1991. godine, i Direktorija za primjenu načela i normi o ekumenizmu iz 1993. godine.

Nadalje, Ivan Pavao II. o ekumenizmu navodi: „Kako je želio papa Pavao VI., naš cilj je zajednički postići puno jedinstvo u legitimnoj različitosti: Bog nam je omogućio da primimo u vjeri apostolsko svjedočanstvo. Po krštenju mi smo jedno u Kristu Isusu (Gal 3,28). Snagom apostolskog naslijeđa, svećeništvo i euharistija sjedinjuju nas još dublje; učestvujući u darovima Božjim koje je dao svojoj Crkvi, mi smo u zajedništvu s Ocem po Sinu u Duhu Svetom (...). U svakoj mjesnoj Crkvi ostvaruje se to otajstvo Božje ljubavi. Nije li upravo to razlog tradicionalnog i tako lijepog izraza kojim su se mjesne Crkve volile nazivati sestrinskim Crkvama? Tu stvarnost sestrinskih Crkava živjeli smo stoljećima, održavajući zajedno ekumenske koncile, koji su branili polog vjere od svakog krivotvorenja. Sada, nakon dugog razdoblja podjele i uzajamnog nerazumijevanja, Gospodin nam daje da se ponovno otkrijemo kao sestrinske Crkve, unatoč preprekama koje su se u prošlosti izdigle među nama. Ako danas na pragu trećeg tisućljeća tražimo punu uspostavu jedinstva, moramo težiti za ostvarenjem te stvarnosti i biti s njome u suodnosu. Povezanost s tom slavnom tradicijom plodna je za Crkvu. Crkve Istoka - tvrdi sabor - od početka posjeduju blago iz kojeg je Crkva Zapada više toga preuzela u bogoslužju, u duhovnoj predaji i u pravu. Dio toga „blaga“ jest također bogatstvo onih duhovnih predaja što su došle do izražaja naročito u monaštvu. Ondje je naime već u slavna vremena svetih Otaca cvjetala monaška duhovnost koja je potom prešla na Zapad. Kako sam imao prigodu naglasiti u najnovijem apostolskom pismu *Orientalis lumen*, Crkve Istoka živjele su velikom srdačnošću nastojanje posvjedočeno monaškim životom, počev od evangelizacije, koja je najviša služba što je kršćanin može ponuditi bratu pa sve do mnogih materijalnog služenja. Dapače može se reći da je monaštvo bilo - u više navrata i u susljednim vremenima privilegirano sredstvo evangelizacije naroda. Sabor se ne

⁵⁷ Ivan Pavao II., *Ut unum sint*, Kršćanska sadašnjost, Vijeće za ekumenizam i dijalog HBK, Zagreb, 1995., br. 46.

ograničuje istaknuti ono po čemu su Crkve na Istoku i Zapadu međusobno slične. U skladu povijesnom istinom on se ne susteže ustvrditi. Nije stoga čudo da neke strane objavljenog misterija ponekad prikladnije shvaćaju i bolje osvjetljuju jedni nego drugi, tako da za one razne teološke formule nerijetko valja prije reći da se međusobno dopunjuju negoli suprotstavljaju. Razmjena dobara među Crkvama u svojoj komplementarnosti čini zajedništvo plodnim.“⁵⁸

Treći odjeljak opisuje budućnost: izazov učiniti rezultate dijaloga „zajedničkom baštinom“. Dnevni red nastavka dijaloga: Sveto pismo i predaja, sakramenti, ređenje, (autoritet i Marija; molitva, suradnja i zajednička evangelizacija; i njegovu spremnost da stupi u „strpljiv i bratski dijalog“ s ekumenskim partnerima o tome kako vršiti papinsku dužnost na način da bolje služi jedinstvu Crkve, čak i prije nego što se postigne potpuni teološki sporazum. Završava s poticajem „moliti od Gospodina, s obnovljenim entuzijazmom ... milost da se pripremimo“ za to jedinstvo.

2.10. Enciklika *Ecclesia de Eucharistia* (2003.)

Euharistija „stoji u središtu života Crkve“ iz najmanje tri važna razloga: Prvo, na „svakom euharistijskom slavlju duhovno smo vraćeni u vazmeno trodnevlje“ - temelj i izvor postojanja Crkve. Krist je povjerio svojoj Crkvi da vječno čini prisutnim vazmeno otajstvo. Drugo, „Crkva svoj život crpi iz Euharistije“ jer je Euharistija sam Krist: „Ova istina ne izražava jednostavno svakodnevno iskustvo vjere, već rekapitulira srce otajstva Crkve“. Euharistija je „najdragocjeniji posjed koji Crkva može imati na svom putu kroz povijest“. Treće, Crkva, koja je „univerzalni sakrament spasenja“, na poseban način djeluje na svoje poslanje slaveći Euharistiju. U euharistijskom slavlju, koje se „uvijek na neki način slavi na oltaru svijeta“, nebo i zemlja su sjedinjeni, cijelo je stvorenje obuhvaćeno i prožeto Njegovom prisutnošću i „svijet koji je izašao iz ruku Boga Stvoritelja sada mu se vraća otkupljen od Krista“.

S *Ecclesia de Eucharistia* Ivan Pavao II. želi ponovno zapaliti razmatranje o euharistiji u svima nama. Vraćajući se na dvije prethodne enciklike, ističe: „Euharistija je i 'otajstvo vjere' i 'otajstvo svjetla'. Kad god Crkva slavi euharistiju, vjernici mogu na neki način proživjeti iskustvo dvojice učenika na putu za Emaus: 'otvorile su im se

⁵⁸ *Isto*, br. 57.

oči i prepoznali su ga' (Lk 24,31). Program, koji papa postavlja pred nas na početku ovog trećeg tisućljeća, je „kontemplirati Kristovo lice“ i to „s Marijom“. Sveti Otac uvodi osobni ton prisjećajući se svojih 25 godina. u papinstvu i na mnogim mjestima, velikim i skromnim, gdje je slavio euharistiju. On spoznaje njegovu kozmičku dimenziju koja ujedinjuje nebo sa zemljom. Papa primjećuje kako se kroz svećeničku službu Crkve u ovom velikom otajstvu vjere vječni Sin vraća otkupljeno Ocu ono što je prvo došlo iz ruku Boga Stvoritelja.⁵⁹

Ivan Pavao II. dodaje da je Euharistija, kao Kristova spasonosna prisutnost u zajednici vjernika i njezina duhovna hrana, najdragocjeniji posjed koji Crkva može imati na svom putu kroz povijest. Iz tog razloga Crkva je uvijek izražavala „živu brigu“ za euharistiju. On nabroja mnoge značajne enciklike i dokumente koje su u proteklih sto godina izdali njegovi prethodnici. Ističe apostolsko pismo *Dominicae Cenaе* koje je uputio svim službenicima euharistije na početku svog pontifikata, kao osnovu za svoje trenutno poučavanje. Papa nastavlja hvaleći reformu koju je započelo Vijeće, čime su laici pokrenuli aktivnije i plodonosnije sudjelovanje u svetoj žrtvi oltara. Uslijedili su dodatni sretni rezultati, poput vjerničkog klanjanja Presvetom Sakramentu kao svakodnevne prakse na mnogim mjestima, kao i sudjelovanja u euharistijskim procesijama na blagdan Tijelova. „Nažalost“, žali Sveti Otac, „uz ova svjetla postoje sjene.“ Zatim nabroja neke zloupotrebe koje se moraju riješiti. Papa zaključuje uvod govoreći: Euharistija je prevelik dar da bi se tolerirale dvosmislenosti.⁶⁰

Papa Ivan Pavao primjećuje da druge crkvene zajednice (druge denominacije) pate od nedostatka potpunog jedinstva koje bi trebalo proizaći iz krštenja. Konkretno, zbog nedostatka sakramenta svećeništva, vjerujemo da oni „nisu sačuvali istinsku i potpunu stvarnost euharistijskog otajstva“. Zbog toga katolici možda neće primiti zajedništvo drugih vjera. Papa kaže da bi to učinilo nejasnoću o naravi euharistije i posljedično ne bismo ispunili svoju dužnost svjedočiti istinu. Ne umanjujući ni na koji način uvjerenja naše razdvojene braće, euharistija je bitna stvar s kojom se ekumenizam mora uhvatiti u koštac i suočiti se s njim „direktno“.⁶¹

⁵⁹ Usp. Deacon William WAGNER, *Ecclesia de Eucharistia, Encyclical on the Most Holy Eucharist*, u: *St. Bartholomew Bulletin*, 2003., str. 2.

⁶⁰ Usp. *Isto*, str. 2.

⁶¹ Usp. *Isto*, str. 8.

Ivan Pavao II. skreće pozornost na stvarnost zajedništva koje je Crkva pozvana promicati između sebe i trojedinoga Boga te među vjernicima. To se događa identifikacijom s Očevim jedinorođenim Sinom u Duhu Svetom. Kultiviranje te želje za sjedinjenjem s Bogom započelo je praksu sklapanja „duhovnih pričesti“ (činova želje za zajedništvom), praksu koju je već u 16. stoljeću poticala sveta Terezija Avilska kada netko nije mogao primiti svetu pričest ili otići na Misu. Euharistija, međutim, nije polazište ovog zajedništva, već ga pretpostavlja jer je izraz i njegove nevidljive i vidljive dimenzije. Nevidljivo govori o našem sjedinjenju s Ocem i među nama samima, dok vidljivo uključuje naše sjedinjenje s učenjem apostola, sakramentima i hijerarhijskim poretkom Crkve. Nevidljivo zajedništvo neprestano raste u životu milosti što nas čini „dionicima božanske prirode“.⁶²

Kad je ova situacija flagrantna i javna, Crkva ima obvezu intervenirati. Trebamo zahvaliti Svetom Trojstvu, kaže Sveti Otac, na gorljivoj želji vjernika diljem svijeta za jedinstvom među svim kršćanima. Nadalje kaže da nas ta čežnja potiče da se obratimo euharistiji. Ipak, u Euharistiji nalazimo paradoks. Euharistijska žrtva moli da Otac milosrđa podari puninu Duha Svetoga kako bismo mogli „postati jedno tijelo jedan duh u Kristu“. Ipak, nije moguće zajedno slaviti istu euharistijsku liturgiju sve dok se zajedničke veze u potpunosti ne uspostave. Ipak imamo goruću želju slaviti jedinstvenu euharistiju u Gospodinu. Srećom, kada se ne radi o stvaranju međusobne zajednice, već o ozbiljnoj duhovnoj potrebi pojedinca koji nije u potpunom zajedništvu s Katoličkom crkvom, moguće je upravljanje euharistijom. Papa Ivan Pavao II. kaže da je izvor radosti što pojedinačni kršćanin koji ima istu vjeru kao i mi u pogledu sakramenta euharistije i dodatno pokore i bolesničkog pomazanja, silno ih želi i slobodno traži, primiti ih. Nasuprot tome, u određenim slučajevima i posebnim okolnostima, katolici mogu zahtijevati iste sakramente od Crkava s valjanim sakramentom.⁶³

O pitanju ekumenizma Ivan Pavao II. i u ovoj enciklici govori: „U promatranju euharistije kao sakramenta crkvenoga zajedništva otkriva se činjenica koju se ne smije previdjeti zbog njezine važnosti: riječ je o njezinu odnosu s ekumenskom zauzetošću. Svi moramo zahvaljivati Presvetom Trojstvu što su, ovih posljednjih desetljeća, mnogi

⁶² *Isto*, str. 8.

⁶³ Usp. *Isto*, str. 8.

vjernici u svim dijelovima svijeta osjetili goruću želju za jedinstvom svih kršćana. Drugi vatikanski koncil, na početku dekreta o ekumenizmu, vidi u tome posebni Božji dar. Djelatna je milost bila ta koja nas je, kako sinove Katoličke crkve tako i braću ostalih crkava i crkvenih zajednica, potaknula da krenemo ekumenskim putem.“⁶⁴

Papa dalje dodaje: „Težnja prema cilju jedinstva potiče nas upraviti pogled prema euharistiji, koja je najuzvišeniji sakrament jedinstva Božjeg naroda, jer je njegov prikladan izrazi nenadmašan izvor. U slavljenju euharistijske žrtve Crkva uzdiže svoju poniznu prošnju Bogu, Ocu milosrđa, da udijeli svojoj djeci puninu Duha Svetoga tako da postanu u Kristu jedno tijelo i jedan duh. Uzdižući tu molitvu Ocu svjetla, od kojeg dolazi svaki dobar dar, svaki savršen poklon (Jak 1,17), Crkva vjeruje da će biti uslišana, zato jer moli u jedinstvu s Kristom, svojom Glavom i Zaručnikom, koji prihvaća tu poniznu prošnju svoj Zaručnice i pridružuje ju onoj svoje otkupiteljske žrtve.“⁶⁵

⁶⁴ Ivan Pavao II., *Ecclesia de Eucharistia*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2003., br. 43.

⁶⁵ *Isto*, br. 43.

ZAKLJUČAK

Kršćansko jedinstvo Kristova je želja. Molio se u svojoj svećeničkoj molitvi „Da svi budu jedno.“ Može se zaključiti da je ekumenizam jedno od područja na kojemu je papa Ivan Pavao II. ostavio neizbrisiv trag. Njegov pontifikat od više od 26 godina bio je treći najduži u povijesti. Kao dio svojih napora da promiče veće razumijevanje među narodima i među religijama, poduzimao je brojna putovanja u inozemstvo, putujući daleko na veće udaljenosti nego što su to činili svi drugi pape zajedno, a svoj je utjecaj proširio i izvan crkve, boreći se protiv političkog ugnjetavanja i kritizirajući materijalizam zapada. Ekumenizmu se u Katoličkoj Crkvi više pažnje posvećuje od Drugog vatikanskog koncila, što znači da iza sebe ima već tridesetogodišnju povijest.

Kao dio svojih napora da promiče veće razumijevanje među narodima i među religijama, velik akcent u svom pontifikatu Ivan Pavao II. je stavljao na ekumenizam. Ivan Pavao II. je zasigurno jedna od najvećih povijesnih i crkvenih ličnosti zadnjih stoljeća, a svoj je utjecaj proširio i izvan crkve, boreći se protiv političkog ugnjetavanja i kritizirajući materijalizam zapada. Ekumenizmu se u Katoličkoj Crkvi više pažnje posvećuje od Drugog vatikanskog koncila kojemu je Ivan Pavao II pridavao velik značaj.

Za vrijeme pontifikata pape Ivana Pavla II., u odnosu na ekumenske odnose s Pravoslavnim Crkvama, Katolička Crkva razvila je i imala daleko najbolje odnose s Carigradskom patrijaršijom. Osim susreta s poglavarima Pravoslavnih crkava papa Ivan Pavao II. za vrijeme svoga pontifikata susretao se i s poglavarima Istočnih pravoslavnih crkava. Usvojim ekumenskim nastojanjima nije zaboravio ni Crkve i crkvene zajednice proizišle iz reformacije i u različitim prigodama susretao se bilo s pojedinim crkvenim predstavnicima i velikodostojnicima, bilo s izaslanstvima različitih crkvenih i ekumenskih delegacija koje su dolazile u Rim. Također i na svojim apostolskim putovanjima koristio je prigodu da se susretne i s predstavnicima zapadnih kršćanskih Crkava i crkvenih zajednica.

LITERATURA

Papinski dokumenti:

Ivan Pavao II., *Ecclesia de Eucharistia*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2003.

Ivan Pavao II., *Redemptoris Mater, Otkupiteljeva Majka*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1987.

Ivan Pavao II., *Ut unum sint*, Kršćanska sadašnjost, Vijeće za ekumenizam i dijalog HBK, Zagreb, 1995.

Ivan Pavao II., *Salvifici doloris – Spasonosno trpljenje*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1985.

Ivan Pavao II., *Redemptor hominis – Otkupitelj čovjeka*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1997.

Knjige:

Ivan Macut, *Katolička Crkva i suvremeni ekumenski pokret*, Glas Koncila, Zagreb, 2019.

Članci:

Alan Modrić, *Papinski primat i njegovo služenje jedinstvu kršćana: Uz 25. obljetnicu enciklike Ut unum sint*, u: *Obnovljeni Život*, 76 (2021.), br. 2, str. 235-246.

Basil H. Losten, *On Orientale Lumen*, u: *Sacred Heart University Review*, 17 (2010.), str. 41-54.

Danijel Berković, *Jedinstvo i zajedništvo kršćana u svjetlu ekumenskog pokreta*, u: *Kairos*, 2 (2008.), br. 1, str. 101-112.

Deacon William Wagner, *Ecclesia de Eucharistia, Encyclical on the Most Holy Eucharist*, u: *St. Bartholomew Bulletin*, (2003.), str. 1-11.

Deacon William Wagner, *Pope John Paul II Salvifici Dolores, On the Christian Meaning of Human Suffering*, u: *St. Bartholomew Bulletin*, (2009.), str. 1-14.

Franjo Šanjek, *Pape, slavenski apostoli i ćirilometodska baština u Hrvata*, u: *Bogoslovska smotra*, 51 (1981.), br. 1, str. 1-17.

Frederick M. Jelly, *Ecumenical Aspects of Redemptoris Mater*, u: *Marian Studies*, 9 (1988.), str. 115-129.

Jure Zečević, *Pomirenje i ekumenizam u kontekstu krize civilizacije*, u: *Bogoslovska smotra*, 67 (1997.), br. 2-3, str. 359-373.

Pintarić Damir, *Ekumenizam da i(li) ne?*, u: *Kairos*, 8 (2014.), br. 2, str. 205-215.

Roberson Roland, *The Catholic Church and Reconciliation with the Orthodox in Eastern and Central Europe*, u: *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe*, 18 (1998.), br. 3, str. 1-7.

Vlado Vladić, *Filozofski ekumenizam Karola Wojtyle*, u: *Obnovljeni život*, 60 (2005.), br. 2, str. 129-150.

Mrežni izvori:

About: Catechesi tradendae, dostupno na:

https://dbpedia.org/page/Catechesi_tradendae, (22.8.2021.)

Apostolic letter Ordinatio Sacerdotalis, Letter of Pope John Paul II, dostupno

na: <https://www.crossroadsinitiative.com/media/articles/ordinatio-sacerdotalis-john-paul-ii-on-male-priesthood/>, (19.8.2021.)

Jason Bermender, *Review of Catechesi Tradendae*, dostupno na:

<https://jasonbermender.wordpress.com/2017/10/16/review-of-catechesi-tradendae/>, (22.8.2021.)

Magisterial Documents: Redemptoris Mater, dostupno na:

<https://www.encyclopedia.com/religion/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/slavorum-apostoli>, (22.8.2021.)

Pierre Sfeir Nasrallah, *Ecumenism in the Pontificate of John Paul II.*,

dostupno na: <https://www.ewtn.com/catholicism/library/ecumenism-in-the-pontificate-of-john-paul-ii-2258>, (17.8.2021.)

Reconciliatio et paenitentia, dostupno na: <https://memim.com/reconciliatio-et-paenitentia.html>, (23.8.2021.)

Slavorum Apostoli, dostupno na:

<https://www.encyclopedia.com/religion/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/slavorum-apostoli>, (22.8.2021.)

William Blakemore, *St. John Paul II.*, Encyclopedia Britannica, dostupno na:
<https://www.britannica.com/biography/Saint-John-Paul-II/Dialogue-with-other-faiths>, (21.8.2021.)

World Council of Churches, Pope John Paul II., dostupno na:
<https://www.oikoumene.org/resources/documents/pope-john-paul-ii>, (2.9.2021.)

Obrazac

A.Č.

SVEUČILIŠTE U SPLITU

KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja, _____, kao pristupnik za stjecanje zvanja *sveučilišnoga/sveučilišne prvostupnika/prvostupnice katehetike*, izjavljujem da je ovaj završni rad rezultat isključivo moga vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio završnoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnoga rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, _____

Potpis

ABSTRACT:

During the pontificate of Pope John Paul II, along with ecumenical relations with the Orthodox Churches, the Catholic Church developed and had by far the best relations with the Patriarch of Constantinople. In addition to the meeting with the heads of the Orthodox Churches, Pope John Paul II. during his pontificate also met with the heads of the Eastern Orthodox Churches. In his ecumenical endeavors, he did not forget the Churches and ecclesial communities that emerged from the Reformation, and on various occasions he met either with individual church representatives and dignitaries, or had audiences with delegations of various ecclesiastical and ecumenical delegations in Rome. During his apostolic travels he met with various representatives of the Western Christian Churches and ecclesial communities. As a part of his efforts to promote greater understanding among nations and among religions, throughout his pontificate, John Paul II. put a great emphasis on ecumenism.

Keywords: John Paul II, ecumenism, ecumenical documents, Second Vatican Council